

BRUG AF PORTFOLIO PÅ MASTER I IT, SPROG OG LÆRING

Af Annie Aarup Jensen (AAU), Kirsten Jæger (AAU) Lone Ambjørn (HHÅ)

En beskrivelse af den portfolio-metode, der anvendes på uddannelsen Master i It, Sprog og Læring. Beskrivelsen indeholder en generel introduktion til portfoliomethoden og en mere konkret introduktion til den tre-sporede model, man anvender på uddannelsen. Man skelner mellem den private portfolio, det fælles vejledningsrum og eksamensportfolien.

Redigeret af Signe Maribo (HHÅ)

1. UDDANNELSEN

Masteruddannelsen i It, Sprog og Læring er tilrettelagt som en toårig deltidsuddannelse. Uddannelsen er udviklet og gennemføres som et samarbejde mellem Ålborg Universitet og Handelshøjskolen i Århus under it-vest.

Uddannelsen retter sig primært mod sprogundervisere på alle niveauer. Man lægger fra uddannelsens side stor vægt på inddragelse af de studerendes praksis. Uddannelsen er tilrettelagt som fjernundervisning (platformen CampusNet) med fremmøde på 2 weekendseminarer pr. semester.

På uddannelsens første år benyttes portfolio som læringsredskab, og den første eksamen efter første år er baseret på en eksamensportfolio. Den brugte portfolio-model er udviklet af Annie Aarup Jensen og Kirsten Jæger fra Ålborg Universitet i samarbejde med Lone Ambjørn, Handelshøjskolen i Århus.

De studerende opfordres til at arbejde med portfolio i grupper, også til eksamen. Ved studiestart får de udleveret en såkaldt portfolio-guide, som introducere metoden og argumentere for gruppe-dannelse på uddannelsen. Denne rapport er baseret på omtalte portfolio-guide, dvs. den er rettet mod de studerende, der skal i gang med at benytte metoden.

2. PORTFOLIOMETODEN

Portfoliomethoden blev oprindeligt udviklet som et professionsudviklingsværktøj, men anvendes nu i stigende grad også som læringsværktøj i mange uddannelsessammenhænge. I fjernstudier er det et meget velegnet værktøj, fordi det lægger op til en kontinuerlig løbende arbejdsindsats (og i dette tilfælde også en løbende opsamling af datamateriale fra praksis) i stedet for en koncentreret arbejdsindsats ved en given studieenheds afslutning, f.eks. et projekt. Som påpeget flere steder er portfolio i sig selv ingenting: en tom beholder eller mappe. Det er det, som lægges ind i den, som har betydning. Dette betyder altså også, at en grundlæggende aktivitet i portfolioarbejde er at *samle og lægge ind* i portfolioen.

2.1 PORTFOLIO OG LÆREPROCESSEN

Det læringsredskab, man bruger, har betydning for, hvilke læreprocesser der finder sted. Det er nærliggende at sammenligne portfolio med det problemorienterede/baserede projektarbejde.

Læreprocesser kan igangsættes og styres på forskellig måde. Som navnet siger, er det i det problembaserede/orienterede projektarbejde et problem i erkendelsesteoretisk forstand, der igangsætter og styrer læreprocessen. Dette er ikke tilfældet med portfolio-støttet læring.

Den portfolio-støttede læring drives af ønsket om at tilegne sig en bestemt faglighed samt af den lærendes egen faglige interesse. Portfolioen opbygges derfor af elementer fra en på forhånd defineret faglig ramme, som den sættes af et kursus, en bestemt fagdisciplin eller et samlet uddannelsesforløb. Portfolio-læreprocessen starter med og styres af:

- den faglige ramme (som er defineret af uddannelsesinstitutionen, underviserne, i sidste ende forskere/teoretikere, som beskæftiger sig med denne disciplin)
- den studerendes lyst/interesse og oplevelse af relevans i forhold til bestemte emner.

Portfolioens force er, at den sætter fokus på den lærendes relation til denne faglige ramme ved at tematisere:

- hvor langt er jeg som lærende kommet i forhold til at tilegne mig dette stofområde?
- hvad kan jeg bruge dette til (f.eks. i mit job)?
- hvilke emner inden for stofområdet interesserer jeg mig i særlig grad for?

Når portfolioen bruges systematisk, er den også et redskab til at styrke den studerendes personlige kontrol over studieforløbet og læreprocessen, fordi den hjælper til løbende at strukturere stofmængderne i relation til den enkelte studerendes faglige interesser og særlige fokusområder.

2.2 PRAKSISRELATION OG VIDENSKABELIGHED

Både inden for projekt-metoden og portfoliometoden arbejder man med inddragelse af praksis.

Problemorienteret projekt

Inden for projektmetoden tager praksisrelationen form af empiriske studier, og den studerende bevæger sig ud i verden i en distanceret forskerrolle. Derfor stilles videnskabelige krav til dataindsamling og databearbejdning (reliabilitet og validitet). Den producerede viden har almen gyldighed - er principielt "ny viden for alle".

Ved projektskemaen prøves man som studerende i

1. fagligheden - tilegnelse af stofområdet
2. evne til at producere ny viden inden for den faglige ramme (altså videnskabelige arbejds-metode)

Portfolio

Inden for portfoliometoden bevæger man sig ud i verden i en kombineret studerende/praktikerrolle,

Derfor kan datamaterialet til den private portfolio udmærket bestå i personrelaterede erfaringer, dagbogsoptegnelser, iagttagelser m.v. Der stilles ikke videnskabelige krav til det indsamlede datamateriale (i hvert fald ikke krav om reliabilitet), det vil ofte være udvalgt efter subjektive kriterier og være bundet til en konkret kontekst.

Den indsamlede viden er primært "viden som er værdifuld for mig" og min(e) samarbejdspartner(e).

Ved portfolioeksamen prøves man som studerende i

1. fagligheden - tilegnelse af stofområdet
2. evne til at tilegne sig viden inden for den faglige ramme (dvs. læringsevne)
- evne til at gøre stofområdet til 'viden-som-er-værdifuld-for-mig'.

3. PORTFOLIO OG VEJLEDERENS ROLLE

Portfolio anvendes ofte ved bedømmelse af personers faglige kvalifikationer, både inden for uddannelsessammenhæng og i professionssammenhæng. Inden for lærer-videreuddannelse på universiteterne er portfolio netop blevet brugt til at skabe øget synlighed af pædagogiske kvalifikationer; forskning foreligger jo dokumenteret i publiceret form; det gør undervisningskompetencen normalt ikke. Både i professionelle og uddannelses/læringsmæssige sammenhænge anvendes ofte en redigeret portfolio i forbindelse med bedømmelse. Dvs. at 'portfolioejeren' sammensætter en præsentationsportfolio med et særligt formål, f.eks. at dokumentere udvikling eller progression over en tidsperiode eller kvalifikationer inden for et bestemt område, f.eks. uddannelsesudvikling eller fjernundervisning.

Portfoliometoden som læringsmetode indeholder et indbygget spændingsfelt omkring bedømmelse, fordi metoden kan anvendes på den måde, at lærer/vejleder/bedømmer får adgang til at se alt - også i ufærdige former. Portfoliometoden giver altså principielt vejlederen mulighed for procesbedømmelse. Dette kan have en vis negativ indflydelse på tillidsforholdet mellem lærende og vejleder. I den portfoliomodel, som anvendes på MIL(S), arbejdes der med et privat portfolio, som vejlederen ikke har adgang til. Kun de ting, som den studerende bevidst vælger at lægge til diskussion i vejledningsrummet i CampusNet, er synlige for vejlederen og andre studerende under processen. Som det ses af nedenstående model fungerer vejlederen under forløbet, ikke som bedømmer, men netop som vejleder/støtte for de studerendes læreproces. Herved bliver portfolioen også et redskab og et forum for samarbejde mellem vejleder og studerende igennem..

Selve bedømmelsesproceduren bygger på en redigeret portfolio, kaldet en eksamensportfolio. Dette svarer til, at man i professionelle sammenhænge sammensætter en præsentationsportfolio til et ganske bestemt formål. Den redigerede portfolio fremstår i sin slutform som et tekstdokument, konstrueret ved at 'klippe' uddrag fra den private portfolio.

Denne eksamensportfolio skal sammensættes med henblik på at vise:

- man har et dybtgående *teori-baseret* kendskab til et udvalgt emne inden for fagområdet IT og (sprog)læring, og at man behersker det i en sådan grad, at man i sin (eller evt. andres) praksis kan finde eksempler, som illustrerer (eller evt. problematiserer) de teoretiske hovedtanker.
- at man har et fagligt overblik over stofområdet som helhed, et overblik, som sætter én i stand til meningsfuldt at udvælge et studiemæssigt og personligt relevant emne
- man har en forståelse af egen læreproces og faglige udvikling i den periode, hvor portfolioen er blevet anvendt.

I den portfolio-model, som anvendes på Masteruddannelsen i *IT, sprog og læring* er det indtænkt, at portfolioarbejdet foregår i forskellige 'rum'. Portfolioarbejdet består således af følgende elementer:

	Privat portfolio	Det fælles vejledningsrum	Eksamensportfolio
Studerende	x	x	x
Vejleder	Ingen adgang	x i rollen som facilitator/støtte for de studerendes arbejde	x i rollen som bedømmer af den studerendes arbejde
Censor	Ingen adgang	Ingen adgang	x i rollen som bedømmer af den studerendes arbejde

Fig. 1: De forskellige rum i portfolio-modellen

3.1 DEN PRIVATE PORTFOLIO

Den private portfolio er helt privat og personlig. Den er tænkt som det opsamlingssted, hvor alle produkter, overvejelser m.v. lægges, og hvorfra der efterhånden udvælges, hvilke materialer det vil være mest hensigtsmæssigt at diskutere i det fælles vejledningsrum.

Derudover er den private portfolio det sted, hvor man kan lægge de private refleksioner og overvejelser, der ikke ønskes kommenteret, eller som på anden måde vedrører den enkeltes eget projekt.

Den private portfolio kan samles i eget tekstbehandlingsprogram. Der kan også anvendes andre elektroniske tankestrukturerende og læringsstøttende værktøjer efter den studerendes eget valg.

Indhold i privat portfolio

Den private del af portfolioen skal bl.a. bruges til at indsamle data om ens egen arbejdspraksis, i det omfang at denne praksis er studierelevant. Fra denne og andre fjernundervisningsuddannelser er der erfaring for, at fjernundervisnings- og masterstuderende i deres egen arbejdspraksis normalt arbejder med opgaver og projekter, som er yderst relevante for studiet. Der er mulighed for at skabe en tæt forbindelse mellem teori og praksis. Samtidig er den fjernstuderende ofte tidspresset og skal udnytte sin tid bedst muligt. Derfor opfordres den studerende til på første år at arbejde studiemæssigt med praksis-erfaringer, dvs. observationer og overvejelser, projekter og ideer oplevet i egen arbejdspraksis. Disse problemstillinger inddrages løbende i den studerendes arbejde med det teoretiske stof og vil i eksamenssituationen kunne anvendes som eksempelmateriale eller praksisorienteret udgangspunkt for at diskutere mere overordnede teoretiske problemstillinger. I den private portfolio indsamles altså dokumentation for de praktiske erfaringer med studierelevante problemstillinger.

Portfoliomodellen lægger altså op til en vekselvirkning mellem studium og arbejdspraksis. Men den private portfolio kan også anvendes som et sted, hvor man placerer overvejelser om studiet, iagttagelser af egen læreproces, nye 'opdagelser' osv. Befinder man sig i en situation, hvor man aktuelt ikke har nogen arbejdspraksis, eller i en arbejdspraksis, som man ønsker at ændre, vil det være en god ide at samarbejde med andre studerende, som er interesserede i en diskussions- og samarbejdspartner i forhold til refleksioner over deres praksis.

Den private portfolio kan f.eks. underinddeles i følgende områder:

- ideer
- projekter
- data
- observationer
- feedback/evalueringer

Ideer: kan f.eks. være mere 'løse' tanker om, hvordan et givent problem kan løses, eller hvilke initiativer der kan igangsættes for at nå et givent mål.

Projekter: tiltag eller forløb som rent faktisk gennemføres, og som derfor kan analyse-res/evalueres.

Data: Ubearbejdet, indsamlet materiale om forskellige projekter, f.eks. udskrifter af kommunikationen i e-mail/tandemforløb.

Observation: nedskrevne beskrivelser af særlig eller typiske hændelser fra éns jobpraksis.

Feedback/evaluering: elevs, kunders, klienters el.lign. reaktion på forløb, nye tilbud, iværksatte tiltag osv.

Dette indebærer, at man som studerende systematisk indsamler beskrivelser af projekter og op-gaver, som kan være relevante for Masteruddannelsen i IT, sprog og læring. Relevant materiale er f.eks. projektbeskrivelser, elev-opgaver, mødereferater, evalueringer, undersøgelser af kundetilfredshed, notater om undervisningsforløb etc. Dvs. at den private portfolio udover at være en samling af elektroniske tekster også kan bestå af en fysisk mappe med forskellige former for dokumentation.

3.2 DET FÆLLES VEJLEDNINGSRUM

Ved studiestart opdeles de studerende i to grupper, som får tildelt hver sin vejleder. Hver gruppe har sit eget rum på Campusnet. Tekster, som vejlederen skal læse og forholde sig til, lægges i dette fælles vejledningsrum (hvis der er tale om længere tekster, da under 'Fildeling'). Det fælles vejledningsrum bevirker, at de øvrige studerende i gruppen også har mulighed for at læse og forholde sig til den enkelte studerendes bidrag. Vejlederens respons på de enkelte indlæg lægges også i det fælles vejledningsrum.

I vejledningsrummet vil de studerende og vejlederen typisk bearbejde og diskutere to aspekter af de studerendes arbejde:

- 1) de studerendes overvejelser om og udbytte af udbytte af modulerne "IT og læring" (1. sem.) og "IT og sproglige læringsprocesser" (2. sem.) samt hvor det er relevant i den faglige sammenhæng
- 2) problemstillinger fra de studerendes arbejdspraksis, klippet fra den private portfolio

Arbejdets strukturering i det fælles vejledningsrum

Kommunikationen i vejledningsrummet skal primært relatere sig til de bidrag m.m., man som studerende indlægger deri. For hver studieblok udfyldes en skabelon, der giver anledning til at beskrive aktiviteterne, evaluere dem, reflektere over læringsudbytte i forhold til faglig forbedring, personlig udvikling etc. Der er altid fastsat en deadline for denne opgave. Det skal understreges, at skabelonen skal opfattes som en støtte til bearbejdning af stoffet. Hvis man ønsker et bearbejdet stoffet på anden vis, f.eks. i form af et mere frit formuleret, evt. diskuterende essay, er man velkommen til det. Skabelonen eller essayet går på den blok, den hører til – ikke på hele årets arbejde. Skabelonen er med andre ord et redskab til løbende bearbejdning og refleksion.

Følgende uddannelseselementer behandles i portfolioen:

1. semester

Blok 1: IT og generel læringsteori

Blok 2: IT og problembaseret læring

2. semester

Blok 1: IT og formalsproglig kompetence

Blok 2: IT og sproglig produktion

Blok 3: IT og sproglig reception

3.3 EKSAMENSPORTFOLIOEN

Eksamensportfolioen kan sammenlignes med en rapport, forstået på den måde at det skal være en selvstændigt udarbejdet portfolio, der indleveres til bedømmelse og ligger som udgangspunkt for mundtlig eksamen. Eksamensportfolioen udarbejdes på grundlag af den private portfolio og de kommentarer, man som studerende har fået til årets arbejde i vejledningsrummet.

Til eksamensportfolioen udvælges et emne ud af det samlede stofområde, som er gennemarbejdet på 1. og 2. semester. Hvis to eller tre studerende udarbejder en fælles eksamensportfolio, kan den enkelte studerende vælge at beskæftige sig med et deleme inden for det overordnede emne.

Eksempler på emner:

- Problembaseret læring (fra modulet IT og læring)
- IT og mundtlig sprogproduktion (fra modulet IT og sproglige læringsprocesser)
- Det sociale samspils betydning for læring (fra modulet IT og læring)
- IT og skriftlig sprogproduktion (fra modulet IT og sproglige læringsprocesser)

Som beskrevet ovenfor er én af grundene til at arbejde med portfolio at man via denne løbende indsamler dokumentation for gennemførte aktiviteter og opnåede kvalifikationer. Ud fra den samlede portfolio kan man så sammensætte en præsentationsportfolio med henblik på bestemte formål - f.eks. jobsøgning, lønforhandling eller evaluering. På denne masteruddannelse er det naturligvis også vigtigt, at man som studerende dokumenterer sin faglige progression, og dette gøres på første år bl.a. ved hjælp af eksamensportfolioen, som danner udgangspunkt for den mundtlige eksamen efter 1. år.

For eksamensportfolioen gælder følgende:

- det er frivilligt om man vil udarbejde eksamensportfolioen individuelt eller som gruppe

- eksamen aflægges under alle omstændigheder som gruppe-eksamen. Dvs. at hvis et antal studerende på årgangen vælger at udarbejde og aflevere individuelle eksamensportfolios, vil de alligevel skulle gå til eksamen sammen med én eller flere andre studerende.
- alle studerende har læst de eksamensportfolios, som er udarbejdet af deltagerne i den pågældende eksamensgruppe, således eksamensdeltagerne kan forholde sig til hinandens arbejder.
- som studerende kan man selv tage initiativ til sammensætte en samarbejdsgruppe med henblik på portfolioeksamen, eller man kan vælge at overlade gruppensammensætningen til portfoliovejlederen.
- hvis en gruppe studerende ønsker et samarbejde omkring eksamensportfolio, evt. med henblik på udarbejdelse af en fælles eksamensportfolio, oprettes et særskilt rum hertil på Campusnet
- senest en måned før afholdelsen af den mundtlige eksamen offentliggøres sammensætningen af eksamensgrupper. Dette gælder både de grupper som de studerende selv har etableret, og de grupper som er sammensat af portfoliovejlederen.

Forslag til opbygning af eksamensportfolio

En eksamensportfolio kan f.eks. have følgende form:

1. Indledning

Målformulering for eksamensportfolio, Kort redegørelse for hvilket emne, man har udvalgt, Begrundelse for valget af emne

2. Selve behandlingen af emnet

Dette valg foretages på baggrund af stoffet i de pågældende moduler. Det er også relevant at inddrage de diskussioner, som har fundet sted i vejledningsrummet, og de kommentarer som vejlederen har haft til den studerendes behandling af emnet i det fælles vejledningsrum.

Der hentes illustrative empiriske eksempler fra den private portfolio. Disse struktureres i forhold til det udvalgte emne og beskrives systematisk i forhold til problemstillingen. Der gøres rede for, hvordan de knytter sig til problemstillingen og illustrerer teoretiske pointer.

Fremgangsmåde: der klippes fra den private portfolio. Der skabes forbindelse til teoriredegørelsen for emnet med forklarende, beskrivende og analyserende kommentarer.

3. Refleksion og selvevaluering

Omfang af eksamensportfolio

I studieordningen er eksamensportfolioens omfang fastsat til 15 sider pr. studerende. Dette er ekskl. bilag. Dvs. de 15 sider betegner den tekst, som den studerende forfatter decideret til sin eksamensportfolio, men ikke vedlagt materiale og heller ikke materiale fra vejledningsrummet og den private portfolio.

Man placerer altid eksempler/indklip fra den private portfolio *bagest* efter selve teksten som *bilag* i traditionel forstand.

4. SAMARBEJDE

På masteruddannelsen opfordres til, at de studerende får etableret frugtbare samarbejder med hinanden, på holdet som helhed og mellem enkeltpersoner.

Samarbejdet kan bruges til:

- løbende idéudveksling
- at komme i dybden med teoridiskussion
- støtte hinanden i at få opbygget privat portfolio
- kendskab til den andens praksis, at få inspiration herfra
- at udnytte hinandens ressourcer
- samarbejde om udarbejdelse af eksamensportfolio

Som nævnt opfordres den enkelte studerende til at samarbejde med medstuderende, således at det bliver lettere at gennemføre studiet. Flere af de mere overordnede læringsmål, så som tilegnelse af samarbejds- og diskussionsfærdighed, færdighed i konstruktiv kritik og læring gennem bedømmelse af andres arbejder (peer assessment) lader sig kun opnå inden for rammerne af samarbejde. Når dette er sagt, er det imidlertid også vigtigt at gøre opmærksom på, at vi på masteruddannelsen lægger op til, at de studerende selv er medbestemmende i forhold til at definere, hvor tæt og forpligtende samarbejdet skal være. Nogle studerende ønsker et tæt samarbejde omkring en stor del af portfolio-aktiviteterne, mens andre primært er interesserede i at have diskussionspartnere i relation til de decideret faglige problemstillinger. Begge grader af samarbejde er mulige inden for den ovenfor beskrevne portfolio-model. Begrundelsen herfor er bl.a. erfaringer fra fjernundervisning, som betoner nødvendigheden af fleksibilitet, også på samarbejdsområdet. Nogle studerende har tid/overskud til et tæt og forpligtende samarbejde, andre kan i perioder være mere eller mindre 'ukampdygtige' pga. arbejdsmæssige eller andre forpligtelser.

Dette giver naturligvis en interesse for at etablere forskellige typer af samarbejde, alt efter den enkelte studerendes situation.:

Man kan vælge at samarbejde om den private portfolio, hvilket indebærer, at man deler 'data' og erfaringer. Dette kan være udbytterigt i det tilfælde, hvor kolleger fra samme organisation/institution arbejder sammen, hvis man kører sammenlignelige forløb i forskellige kontekster, afprøver samme software el.lign. Med andre ord: hvis man i forhold til den private portfolio har oplagte fællestræk og/eller samarbejds punkter.

Det er også muligt at udarbejde en fælles eksamensportfolio med den (dem), man arbejder sammen med. Hvis dette ønskes, gælder særlige regler for omfanget af portfolioen (sideantallet). Hvis to studerende vælger at udarbejde en fælles eksamensportfolio, er omfanget for den fælles portfolio max. 25 normalsider. Hvis tre studerende vælger at udarbejde en fælles eksamensportfolio, må omfanget højst være på 35 normalsider.

Disse tal er fastsat ud fra den tanke, at det er muligt for at samarbejdende par eller en gruppe på tre at nå at dække et lidt større område, end en individuel studerende. Det kræves dog ikke, at man dækker et dobbelt eller tre gange så stort område, fordi vi fra uddannelsens side går ud fra, at det tættere samarbejde ved udarbejdelsen af en fælles eksamensportfolio også er tidsmæssigt krævende.

I studieordningen er det fastsat, at man altid skal kunne foretage *individuel* bedømmelse. Derfor er det nødvendigt ved gruppeafleverede eksamensportfolios at angive, hvilke sider hver bidrag-yder står for. Der kan dog også udmærket være fælles afsnit, f.eks. indledning og konklusion.